

Природничо-географічний
факультет Сумського
державного педагогічного
університету
імені А.С. Макаренка

Сумський відділ
Українського
географічного
товариства

**Всеукраїнська наукова конференція
ЧЕТВЕРТІ СУМСЬКІ
НАУКОВІ ГЕОГРАФІЧНІ ЧИТАННЯ
(11-13 жовтня 2019 р.)**

Збірник матеріалів

Суми – 2019

Публікується згідно з рішенням
Вченої ради Сумського відділу
Українського географічного товариства

Упорядник: *Корнус А.О., канд. геогр. наук, доцент*

Ч69 Четверті Сумські наукові географічні читання: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (Суми, 11-13 жовтня 2019 р.) [Електронний ресурс] / СумДПУ імені А. С. Макаренка, Сумський відділ Українського географічного товариства; [упорядник Корнус А. О.]. Елект. текст. дані. Суми. 2019. 243 с. 1 електр. опт. диск (CD-R)

До збірника увійшли матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Четверті Сумські наукові географічні читання», яка відбулася 11-13 жовтня 2019 року на природничо-географічному факультеті СумДПУ імені А.С. Макаренка.

За зміст публікацій відповідальність несуть автори. Матеріали опубліковані в авторській редакції.

Portal. URL: <https://voxeu.org/article/economic-geography-innovation>

3. Feldman, M. P. (2016). Geography of Innovation. In: Augier M., Teece D. (eds). The Palgrave Encyclopedia of Strategic Management. Palgrave Macmillan, London.

4. Omelyanenko, V. (2016). General framework for strategial aspect of national innovation security analytics. Managing economic growth: marketing, management, and innovations. (pp. 81–89). Prague: Prague Institute for Qualification Enhancement.

5. Omelyanenko, V. (2018). National strategic innovation security conceptualization. Technology audit and production reserves, № 3/5, pp. 36–42.

6. Моро-Дефарж Ф. Введение в геополитику. URL: http://www.democracy.ru/library/misk/introduction_in_geopolitics/

7. Сид М. Какие страны на самом деле делают iPhone. 2019. URL: <https://www.iphones.ru/iNotes/deystvitelno-li-iphone-sdelan-v-kitae-razobralis-01-10-2019>

АНАЛІЗ І ОЦІНКА СМЕРТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Шегда І. В., Дем'янчук П. М.

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка

Постановка проблеми. Смертність є одним з найбільш об'єктивних показників здоров'я населення. Вона детермінована багатьма чинниками, які по-різному поєднуючись між собою, обумовлюють безпосередню причину смерті окремої людини, цілого покоління і загалом визначають показник смертності населення [5]. Тому й не дивно, що проблема смертності була і залишається в центрі уваги вчених різних галузей знань, передусім демографів, медико-географів, геоекологів.

Мета – проаналізувати рівень смертності населення Тернопільської області як складову відтворення населення регіону, простежити просторово-часову динаміку та виявити фактори, які її обумовлюють.

Матеріали та методи дослідження. Інформаційною базою роботи слугували матеріали поточних статистичних обліків населення Головного управління статистики в Тернопільській області. Обробку статистичних даних здійснено за допомогою програмного забезпечення STATISTICA та Microsoft Excel з використанням загальноприйнятих методів, які застосовують у медико-демографічних та медико-географічних дослідженнях.

Результати дослідження. Упродовж 1989-2018 рр. показники смертності у Тернопільській області перманентно змінювались і до 1991 р. мали стали тенденцію до зростання, перевищуючи при цьому середньоукраїнські на 0,7 промільного пункту. Далі темпи зростання дещо уповільнились і в 2005 р. досягли свого максимуму (15,1%) за досліджуваний період, після чого почалося повільне спадання. У 2013 р. загальний коефіцієнт смертності

населення області опустився до рівня 1991 р. і становив 13,7‰, що на 0,9 промільного пункту менше від пересічноукраїнського (14,6‰). У наступні роки (2014-2018 рр.) рівень смертності знову почав зростати і станом на 2018 р. досяг позначки 14,3‰ (в Україні – 14,8‰). Загалом, за «Міжнародною оцінною шкалою...» коефіцієнт смертності в Тернопільській області у 2018 р. відповідав «середньому рівню смертності».

Суттєво різняться показники смертності міських жителів області від сільських. Так, у 2018 р. пересічний коефіцієнт смертності у міських поселеннях області був на рівні 10,6 випадків на 1 000 осіб наявного населення, тоді як у селах коефіцієнт смертності дорівнював 17,4‰. Загалом, смертність сільського населення перевищувала смертність мешканців міст на 6,8 промільного пункту. Основними чинниками великої різниці показника смертності сільського населення порівняно з міським є: 1) важкі умови сільського побуту, 2) недоступність у більшості випадків своєчасної кваліфікованої медичної допомоги, 3) висока частка населення старшого віку, якому характерні максимальні показники смертності тощо. За «Міжнародною шкалою...» смертність міського населення відповідає «дуже низькому» рівневі, а сільського – оцінюється як «високий».

Оскільки на коефіцієнт смертності суттєво впливає вікова структура населення, то для того аби позбавитись цього чинника нами використано показник стандартизації. За базу порівняння взято міське населення з меншим рівнем смертності. Вікові коефіцієнти смертності міського і сільського населення у Тернопільській області станом на 2018 р. представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Вікові коефіцієнти смертності міського і сільського населення у Тернопільській області станом на 2018 р.

Групи населення за віком, років	Середньорічна чисельність населення в місцевості (\bar{S}), осіб		Кількість померлих за рік (d_x), осіб		Вікові коефіцієнти смертності (m_x),‰		Частка x-вікової групи міськ. насел. (S_x)	Стандартизований показник смертності (Mst)
	міській	сільській	міській	сільській	міській	сільській		
0-14	76 022	91 604	21	56	0,28	0,61	0,162	0,099
15-64	330 947	387 918	1462	2264	4,42	5,84	0,707	4,127
65 і >	61 067	101 503	3519	7691	57,63	75,77	0,130	9,886
У цілому	468 036	581 025	5 002	10 011	10,69	17,23	1,000	14,112

Отже, як це видно з таблиці 1, якби вікова структура сільського населення була такою, як у містах, тобто молодшою, то в середньому за рік на кожну тисячу сільського населення припадало б 14,1 померлих, а не 17,4 за умов фактичного вікового складу. Інакше кажучи, за умови усунення впливу вікової структури стандартизований індекс надсмертності сільського населення становитиме 1,2.

У 2018 р. пересічний коефіцієнт смертності жіночого населення у містах області був на рівні 9,4 випадків на 1 000 осіб наявного населення, тоді як у селах він сягнув позначки 17,2%, що на 7,8 промільного пункту більше ніж у міських поселеннях. Стосовно чоловічого населення, то різниця між середнім значенням коефіцієнта смертності у сільських місцевостях і містах становила 5,1%.

Індекс надсмертності чоловіків у 2018 р. становив 1,1, тобто смертність чоловічого населення Тернопільської області перевищувала рівень смертності жінок в 1,1 разу. Помітно вищі показники кількості померлих чоловіків від жінок, як відомо [2 та ін.], є наслідком надсмертності осіб чоловічої статі, яка зумовлена комплексом біологічних і соціальних чинників. До біологічних особливостей належать: менша захищеність чоловічого організму від жіночого (організм жінки характеризується більшою витривалістю, обумовленою його специфічною функцією продовження і збереження роду, гнучкістю та стійкістю до стресу) та гормональні особливості – з одного боку, і соціальні чинники (переважанням чоловіків серед працюючих в небезпечних та шкідливих умовах, що мають підвищений ризик для життя (військовослужбовці, правоохоронці, рятувальники та ін.), а також надмірна поширеність шкідливих звичок у чоловіків (куріння, надмірного вживання алкоголю, більша схильність до ризикованої поведінки) – з другого боку. Тобто, гендерна відмінність у показниках рівнів смертності зумовлена комплексом факторів ендогенної та екзогенної природи.

Одним з індикаторів неблагополучної ситуації зі смертністю населення Тернопільської області є також надто високий розрив у тривалості життя чоловіків і жінок, який у 2018 році був на рівні 10,4 року (в Україні – 10 років).

Для з'ясування просторово-часових змін показника смертності в розрізі адмінрайонів області нами складено інтервальний динамічний ряд статистичних величин смертності по кожному із них, що дозволило простежити динаміку смертності за останні 25 років.

Аналіз просторово-часової варіації загальної смертності населення свідчить про те, що за останні роки у більшості районів області простежується негативна динаміка до збільшення загального коефіцієнта смертності. Вона характерна для більшості адміністративних районів області. Найбільші темпи зростання смертності населення відбулись у Монастириському районі, що зумовлено, головню, значною часткою осіб похилого віку (біля 20%) у віковій структурі населення цього району, тому то й смертність тут об'єктивно вища ніж на решті території області. Ця взаємозалежність підтверджується

результатами обчислення коефіцієнта кореляції, який показує силу зв'язку між показником смертності і часткою осіб похилого віку. Коефіцієнт кореляції становить 0,778, що вказує на тісний зв'язок між явищем і фактором. Коефіцієнт детермінації ($D = r^2$), який характеризує розмір впливу факторів на результативну ознаку, становить 0,605. Це означає, що 60% рівня смертності формується під впливом великої частки осіб похилого віку у віковій структурі населення. Решту 40% становлять інші фактори ендогенної та екзогенної етіології.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, смертність у Тернопільській області у порівнянні з більшістю регіонів України є однією з найменших (займає 8 місце у загальнодержавному ранжуванні), однак значно більшою ніж у країнах Європи. Головною причиною того, що рівень смертності населення у сільських місцевостях області вища, ніж у містах, є переважання в селах осіб похилого віку у поєднанні з менш сприятливими умовами життєдіяльності та нижчою якістю медичного обслуговування.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у здійсненні аналізу структури структури і ієрархії причин смертності населення області залежно від поєданого впливу окремих чинників навколишнього середовища і соціальних факторів. Окрім цього, потрібно оцінити рівень якості життя населення області з геоecологічної та медико-географічної точок зору: визначити сукупність умов, що забезпечують (або не забезпечують) комплекс здоров'я людини (особистого й суспільного), тобто відповідність середовища життя людини її потребам, інтегрально відбивану середньою тривалістю життя, мірою здоров'я людей і рівнем їх захворюваності. Отримані дані слугуватимуть інформаційною базою для планування пріоритетних заходів у сфері охорони здоров'я задля стабілізації та поліпшення стану здоров'я жителів області.

Список використаних джерел:

1. Дем'янчук І. П. Сучасні тенденції смертності населення Тернопільської області / І. П. Дем'янчук, П. М. Дем'янчук // Екологічні проблеми природокористування та охорона навколишнього середовища : Зб. наук. праць Другої Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Рівне, 21–23 жовтня 2015 р.) / Рівненський ДГУ ; за ред. проф. Д. В. Лико [та ін.]. Рівне: РДГУ, 2015. С. 56-57.
2. Рингач Н. О. Проблема над смертності чоловіків в Україні: гендерний аналіз у державному управлінні охороною громадського здоров'я. *Стратегічні пріоритети*. № 3(8). 2008. С. 142-148.
3. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2018 рік / [за ред. А. А. Чорного]. Тернопіль: ГУС у Тернопільській області, 2019. 390 с.
4. Таблиці народжуваності, смертності та середньої очікуваної тривалості життя за 2018 рік: Стат. зб. К.: Державна служба статистики України, 2019. 66 с.
5. Яценко Ю. Б. Передчасна смертність населення та шляхи її попередження в Україні (аналітичний огляд наукової літератури) / Ю. Б. Яценко, О. А. Семенюк. *Україна. Здоров'я*

ВИРОБНИЧІ ТЕРИТОРІЇ КИЄВА: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Підгрушний Г. П.¹, Бикова М. Д.²

¹Інститут географії НАН України

²Київський національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова

Визначальну роль в сучасних трансформаціях виробничих територій Києва відіграють такі чинники як включення ринкового механізму ціноутворення на землю, низька конкурентоспроможність промислових підприємств в умовах ринкового середовища, становлення нових технологічних устроїв в економіці, зростаючий попит на житло в місті, набуття ним нових столичних та метрополісних функцій тощо. Усі вони в комплексі зумовили деіндустріалізацію, яка набула в Києві специфічних рис.

Перед усім це стосується гіпертрофованих масштабів деіндустріалізації та не виправдано низьких темпів реіндустріалізації на засадах нових постіндустріальних технологічних устроїв. Так чи інакше ці процеси проявились в межах усіх виробничих територій Києва.

Темпи скорочення чисельності зайнятих у промисловості виробничих територій Києва за період 1990-2016 рр. склали -52,8%. Абсолютна чисельність зайнятих на промислових підприємствах міста в цей час зменшилась із 234,0 до 110,4 тис. осіб. В той же час, внаслідок дефрагментації великих промислових підприємств, зросла загальна їх кількість. Так, якщо у 1990 році в місті їх нараховувалося близько 300, то у 2016 році ця цифра складала понад 670 промислових підприємств. Частка зайнятих у промисловості від загальної кількості працюючих в господарстві міста в цей період зменшилась з 32,0% до 8,1%.

В ув'язці з деіндустріалізацією на виробничих територіях Києва реалізується складний комплекс трансформаційних процесів різної інтенсивності та спрямованості. Вся сукупність цих процесів умовно може бути поділена на дві групи – ті що передбачають повне збереження виробничих функцій території (реорганізація, реконструкція) та ті що передбачають їх часткове збереження, або повну заміну (реновація, джентрифікація, ревіталізація, реструктуризація, реінжиніринг). Слід зазначити, що понятійний апарат і розуміння сутності процесів трансформації міського простору на

ЗМІСТ

<i>Савенець М. В.</i> Забруднення атмосферного повітря віддалених від промисловості районів України	3
<i>Семенюк Л. Л., Сільченко Ю. Ю.</i> Міські поселення Кіровоградської області як центри просторової організації регіону	5
<i>Горошко А. Г.</i> Комплексна фізико- та суспільно-географічна характеристика Роменського району	8
<i>Вертель В.В., Вертель Г.І.</i> Відслонення крейдової системи біля с. Барилівка Краснопільського району Сумської області та необхідність його збереження	13
<i>Шищук В. Д., Терехов А. М., Нурейн Н. М., Мріта Е. Г.</i> Регіональні особливості дитячого травматизму у Сумській області	18
<i>Шищенко П. Г., Гавриленко О. П.</i> Геооекологія як навчальна дисципліна та її методичне забезпечення.....	24
<i>Денисик Г. І., Буряк-Габрись І. О.</i> Регіональні відміни містечкових ландшафтів Середнього Побужжя	32
<i>Корнус О. Г., Корнус А. О.</i> До питання вивчення сфери обслуговування населення (на прикладі Роменського району Сумської області)	34
<i>Одеська А. І., Зеленська О. М.</i> Критичне мислення як засіб формування географічних компетенцій учнів	38
<i>Горбовцов Г. М., Корнус А. О., Тупик С. В., Фурсєєв О. В.</i> Традиційні та нові одноденні екскурсійні маршрути (тури) в межах Путивльського туристичного кластера.....	41
<i>Мізіна С. К.</i> Вплив меліоративних заходів на водний баланс басейну річки Трубіж.....	49
<i>Мироненко А. О., Корнус А. О.</i> До питання гідрогеологічних умов формування стоку у басейні річки Сироватка.....	51
<i>Данильченко О. С., Жакунець Н. М.</i> Особливості використання інтерактивних методів під час вивчення географії в 9 класі	55

<i>Ivanov E. A.</i> Mining and Post-Mining Geosystems in the Western Region of Ukraine: Functioning, Modeling, Optimization.....	62
<i>Сарнавський С. П.</i> Чинники формування мікроклімату міста Полтави	65
<i>Панченко О. В., Мовчан В. В.</i> До створення ландшафтної заказника в південній частині Гадяцького району	71
<i>Пугач А. С.</i> Методичні аспекти використання тест-карток на уроках географії	77
<i>Колтун О. В.</i> Гранулометричний склад порід: англійсько-українська термінологія та відмінності змісту понять	80
<i>Яценко Б. П.</i> Позичування України в геополітичних вимірах сучасного світу	83
<i>Насєдкін І. Ю., Насєдкін Є. І., Слюта В. Б.</i> Щодо удосконалення контролю аерозольного забруднення повітря промислово навантажених осередків	89
<i>Хмелевська Л.</i> Дослідження перспектив сучасного розвитку господарства регіональних громад	94
<i>Стафійчук В. І.</i> Географія політичних конфліктів у сучасному світі	96
<i>Гоженко Л. П., Сюткін С. І., Кувандиков Р. Д.</i> Науково-методичні основи суспільно-географічного дослідження регіональної ідентичності населення	105
<i>Чайка Д. О., Козелковська А. А., Нешатаєв Б. М.</i> Екологічна стабільність земельних угідь Шосткинського району	111
<i>Перехожук С. В., Корнус О. Г.</i> Територіальні особливості захворюваності населення Сумської області на інфекційні хвороби	114
<i>Браславська О. В., Рожі І. Г.</i> Відпочинковий потенціал регіону: територіальні особливості	118
<i>Кисельова О. О.</i> Проблеми лісових ресурсів Луганщини	120
<i>Кисельов Ю. О.</i> До проблеми формування триединого знання про Землю	122
<i>Слюта В. Б., Данченко О. С., Палінкаш В. І.</i> Розвиток екзогенних процесів та утворення форм рельєфу в межах впливу Удайської осушувальної системи	124

Попов В. Д. Конструювання тестових завдань: переваги, вимоги, рекомендації щодо використання	131
Некрасова А. В. Значення лексикографічної праці І. Сабадоша «Словник ботанічної номенклатури» в історії становлення та розвитку українського галузевого словникарства	136
Безсонний В. Л., Третьяков О. В., Буц Ю. В. До питання вдосконалення структури регіонального екологічного моніторингу поверхневих вод у світлі впровадження положень водної рамкової директиви Європейського Союзу	139
Трохименко Т. В., Міронець Л. П. Можливості хмарних технологій у процесі навчання біології із застосуванням краєзнавчого матеріалу.....	144
Логвинова М. О. Вимушені міграції в Україні: динамічний аспект	147
Логвинова М. О. Вплив вимушених мігрантів зі сходу України на соціально-економічний розвиток приймаючих громад	154
Панченко В. В. Віддалене спостереження для моніторингу змін природних ресурсів в межах громад: (на прикладі лісових масивів Коровинської ОТГ Сумської області).....	158
Питуляк М. Р., Питуляк М. В. Територіальні особливості земельних ресурсів у Кременецькому районі.....	163
Ситник О. І. Гідротехнічні споруди як об'єкти дослідження під час навчальної практики з гідрології.....	167
Смирнов І. Г. Регіональні та логістичні стратегії урботуризму за умов овертуруризму на засадах сталого розвитку	174
Подобрій А. П., Горшеніна С. П. Основні характеристики стоку води річки Куколка.....	190
Корома Н. С. Міський публічний простір: соціально-просторове означення ...	193
Суптело О. С. Прояви постіндустріалізму в міському просторі (кейс Харків)	197
Омельяненко В. А. Аналіз географії інноваційних мереж в контексті сучасних гео економічних стратегій	200
Шегда І. В., Дем'янчук П. М. Аналіз і оцінка смертності населення Тернопільської області	203